

جغرافیای انتخابات

بنیادها، مفاهیم و رویکردها

دکتر مراد ناویانی راد

عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی و
همکار علمی پژوهشکده مطالعات راهبردی

مصیب قره‌بیگ

سرشناسه: کاویانی راد - مراد، ۱۳۵۴ -

عنوان و نام: جغرافیای انتخابات: بنیادها، مفاهیم و رویکردها/ نویسنده مراد کاویانی راد.

پدیدآور: مراد کاویانی راد، مصیب قره‌بیگی

مشخصات نشر: تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۲۸۸ ص: جدول، نمودار.

فروست: علوم سیاسی؛ ۱۸۰. جغرافیای سیاسی؛ ۴.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۸۲-۹۵-۵

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا.

یادداشت: نمایه.

یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۶۵]-۲۸۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: انتخابات

Sections: موضوع:

موضوع: سیاست انتخاباتی.

Election Policy*: موضوع:

موضوع: جغرافیای سیاسی

Political geography: موضوع:

شناسه افزوده: قره‌بیگی، مصیب، ۳۶۴ -

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ج ۷ ۱۰۱/۱۱۱ F

رده‌بندی دیویی: ۳۲۴/۶

شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۸۳۷۸۲

جغرافیای انتخابات: بنیادها، مفاهیم و رویکردها

نویسنده: مراد کاویانی راد، مصیب قره‌بیگی

ناشر: پژوهشکده مطالعات راهبردی

چاپ و صحافی: برتر

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

تیراژ: ۲۰۰

قیمت: ۱۶/۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۸۲-۹۵-۵

تهران خیابان کریم‌خان زند، خیابان آبان جنوبی، خیابان رودسر شرقی،

شماره ۷ - صندوق پستی: ۱۴۱۵۵-۵۱۸۹

تلفن: ۸۸ ۹۱ ۲۸ ۳۰ دورنگار: ۸۸ ۸۹ ۶۵ ۶۱

تلفکس انتشارات: ۸۸ ۸۰ ۲۴ ۷۶ روابط عمومی: ۸۸ ۸۰ ۲۴ ۷۷

کلیه حقوق برای پژوهشکده مطالعات راهبردی محفوظ است.

پژوهشکده مطالعات راهبردی

فهرست مطالب

۱۳		سخن ناشر
۱۵		پیش گفتار

بخش نخست: بنیادها

۲۵		فصل نخست: طبیعت، جغرافیا و انتخاب
۲۵		مقدمه
۲۶		الف. طبیعت
۲۷		ب. طبیعت انسان
۲۹		ج. برداشت‌هایی از چیستی طبیعت
۲۹		۱- برداشت کمال‌محور ارسطویی
۳۰		۲- برداشت قانون‌مدارانه از طبیعت
۳۲		۳- برداشت نظم‌مدارانه از طبیعت
۳۵		د. طبیعت بشر و حقوق طبیعی
۳۸		۱- حقوق بشر و مردم‌سالاری
۴۱		۲- مشروعیت دموکراسی
۴۲		و. جغرافیا
۴۵		۱- طبیعت و جغرافیا
۴۶		ز. انسان جغرافیایی
۵۰		۱- قلمرو و قوانین طبیعی

۵۲.....	۲- تنوع و پراکنش دموکراسی.....
۵۵.....	۳- انتخابات.....
۵۷.....	نتیجه گیری.....
۵۹.....	فصل دوم: ماهیت فلسفی و روش شناسی پژوهش در جغرافیای انتخابات.....
۵۹.....	مقدمه.....
۶۰.....	الف. نسبت جغرافیای سیاسی با جغرافیای انتخابات.....
۶۴.....	ب. فلسفه جغرافیا انتخابات.....
۶۴.....	۱- همبستگی جغرافیای انتخابات.....
۶۵.....	۲- معرفت شناسی جغرافیای انتخابات.....
۶۵.....	۳- روش شناسی جغرافیای انتخابات.....
۶۶.....	۴- ایدئولوژی جغرافیای انتخابات.....
۶۷.....	ج. روش پژوهش در جغرافیای انتخابات.....
۶۹.....	د. پارادایم های پژوهشی در جغرافیای انتخابات.....
۶۹.....	۱- پارادایم خردگرایانه.....
۷۲.....	۲- پارادایم طبیعت گرایانه.....
۷۵.....	نتیجه گیری.....

بخش دوم: مفاهیم

۸۱.....	فصل نخست: نظام های انتخاباتی.....
۸۱.....	مقدمه.....
۸۲.....	الف. حکومت / نظام سیاسی.....
۸۳.....	ب. انتخابات.....
۸۴.....	ج. نظام انتخاباتی.....
۸۶.....	د. گونه شناسی نظام های انتخاباتی.....
۸۶.....	۱- نظام اکثریتی.....
۸۷.....	۲- نظام تناسبی.....

۸۹	۳- نظام تلفیقی.....
۸۹	نتیجه گیری.....
۹۱	فصل دوم: حوزه انتخابیه.....
۹۱	مقدمه.....
۹۲	الف. کنش حوزه بندی.....
۹۴	ب. گونه شناسی حوزه های انتخاباتی.....
۹۵	۱- حوزه ها بر پایه مقیاس اهمیت.....
۹۵	۲- حوزه ها بر پایه کارکرد رای.....
۹۶	۳- حوزه ها بر پایه تن مایه فرهنگی.....
۹۷	۴- تسامد - دید حوزه ها، انتخاباتی.....
۹۸	۵- زمان بندی بهینه فرایند حوزه بندی مجدد.....
۹۹	۶- شفاف سازی فرایند حوزه بندی.....
۱۰۰	ج. سنجش های حوزه بندی انتخابات.....
۱۰۱	۱- جمعیت.....
۱۰۶	۲- نمایندگی برابر (تساوی نمایندگی).....
۱۰۸	۳- گروه های همسود.....
۱۱۰	۴- معیارهای سیاسی.....
۱۱۰	۴-۱- ناسوداری (بی طرفی).....
۱۱۳	۴-۲- هماوری (رقابت).....
۱۱۴	۵- پیوستگی در گذار زمان.....
۱۱۴	۶- جغرافیای طبیعی.....
۱۱۵	۷- ریخت جغرافیایی.....
۱۱۸	۸- مرزهای جغرافیایی.....
۱۱۸	د. تقلب و دست کاری در حوزه های انتخاباتی.....
۱۱۹	۱- دست کاری در حوزه های انتخاباتی.....
۱۲۱	۱-۱- گونه شناسی دست کاری حوزه های انتخاباتی.....

۱-۲- راهبردهای دست‌کاری در حوزه‌های انتخاباتی.....	۱۲۲
۳- مقابله با دست‌کاری حوزه‌ها.....	۱۲۴
۱-۳- یکپارچگی.....	۱۲۴
۲-۳- مجاورت.....	۱۲۴
۳-۳- برابری جمعیت.....	۱۲۴
۴-۳- انسجام.....	۱۲۵
۳-۴- انطباق با مرزهای اداری و اجرایی.....	۱۲۵
۴-۵- پندی سودارانه.....	۱۲۵
نتیجه‌گیری.....	۱۲۶
فصل سوم: محیط و رفتار انتخابی بر (جغرافیای رأی‌دهی).....	۱۲۹
مقدمه.....	۱۲۹
الف. جغرافیای رفتاری.....	۱۳۰
ب. محیط جغرافیایی.....	۱۳۳
۱- محیط جغرافیایی و رفتار.....	۱۳۴
۲- ادراک محیطی.....	۱۳۶
۳- روان‌شناسی محیطی.....	۱۳۸
۱-۳- حس مکان.....	۱۴۰
۲-۳- حس و تعلق مکان.....	۱۴۲
۳-۳- دل‌بستگی مکانی.....	۱۴۴
۴-۳- هویت مکانی.....	۱۴۶
ج. مشارکت سیاسی و ادراک محیطی.....	۱۴۸
۱- محیط و رفتار انتخاباتی.....	۱۵۰
۲- تأثیر همسایگی بر انتخابات.....	۱۵۴
۳- هم‌آوردی مکانی و انتخابات.....	۱۵۵
نتیجه‌گیری.....	۱۵۶

بخش سوم: رویکردها

۱۶۳	فصل نخست: جغرافیا و دموکراسی
۱۶۳	مقدمه
۱۶۵	الف. رویکردهای جغرافیایی به دموکراسی
۱۶۶	۱- مکتب فضایی (شهروندی)
۱۷۱	۲- رویکرد بوم‌شناختی
۱۷۱	۱-۲- نئولیبرالیسم محیط‌گرا
۱۷۸	۲-۲- رکو- مدراسی
۱۸۲	۲-۳- ساختارگرایی
۱۸۷	۲-۴- اکوسو میالیسم
۱۸۹	۳- جغرافیای تفاوت‌ها
۱۹۰	۱-۱- دموکراسی مقیاس
۱۹۲	۲-۳- پلورالیسم فضایی
۱۹۹	۴- مطالعات صلح و ژئوپسیفیک
۲۰۴	نتیجه‌گیری
۲۰۷	فصل دوم: خاستگاه‌ها، پیشگامان و رویکردهای جغرافیای انتخابات
۲۰۷	مقدمه
۲۰۸	الف. خاستگاه جغرافیای انتخابات
۲۱۷	ب. پیشگامان نظریه‌پرداز جغرافیای انتخابات
۲۱۷	۱- کوین کاکس
۲۱۹	۲- رونالد جانستون
۲۲۶	۳- جان اگنیو
۲۳۰	ج. رویکردهای غالب در جغرافیای انتخابات
۲۳۲	۱- رویکردهای سنتی
۲۳۶	۲- رویکرد رفتاری - فضایی

- ۳- رویکرد رادیکال ۲۴۲
- ۴- رویکردهای مکان محور ۲۴۵
- ۵- رویکردهای انتقادی ۲۴۸
- د. بازتعریف جغرافیای انتخابات ۲۵۶
- ۱- مناسبات قدرت (جغرافیای قدرت) ۲۵۷
- ۲- نظام انتخاباتی ۲۵۸
- ۳- نمای جغرافیایی ۲۵۸
- نتیجه گیری ۲۶۱
- منابع ۲۶۵
- منابع فارسی ۲۶۵
- منابع لاتین ۲۷۴
- نمایه ۲۸۵

سخن ناشر

فراگرد شدن دموکراسی و انتخابات یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها و شناسه‌های سده بیستم تا به امروز بوده است. داده‌ها و یافته‌های موجود نشان می‌دهد به هر میزان که فرایند دموکراسی و بایسته‌های آن در یک جامعه عمیق‌تر ریشه داونده باشد، به همان نسبت نظام سیاسی از کارایی و پایداری بیشتری برخوردار خواهد بود. چنین ویژگی‌هایی طی یک سده گذشته در گرایش به دموکراسی و جهان‌شماری آن، نقشی بنیادی داشته است. از شناسه‌های دموکراسی سازگاری آن با گوناگونی آیین‌ها و بسترهای جوامع مختلف است. از این رو، گونه‌های ناهمگونی از مردم‌سالاری در کشورهای مختلف سرآورد دارند که در همه آنها خواست و پسند مردم در کالبد انتخابات بنیاد پذیرش نظام سیاسی به‌شمار می‌رود. طی این مدت نیز سویه‌های نظری و کاربردی دموکراسی در کانون پژوهش رشته‌های گوناگون علوم انسانی قرار داشته است. در این میان، جغرافیای انتخابات به عنوان یکی از پویاترین گرایش جغرافیای سیاسی از زمان طرح این دانش‌واژه (۱۹۱۳) تا به امروزه زیگفرید فرانسوی تا کنون در چهارچوب مفاهیم گوناگون نظری و کاربردی در خدمت مردم‌داری به عنوان بُعد کاربردی جغرافیای سیاسی بوده است. یافته‌های موجود نشان می‌دهد که در آن دست کشورهای که مردم‌سالاری از پیشینه و ژرفای بیشتری برخوردار بوده به همان نسبت رخساره کاربردی جغرافیای انتخابات در راه‌کاری برای مسائل مبتلا به حوزه‌های انتخابیه و تبیین الگوهای فضایی رأی کارآمدتر عمل کرده است. در کشور ما نیز هر چند انتخابات و دموکراسی در فرهنگ سیاسی جامعه پیشینه‌ای فراتر از یک صد سال دارد اما طی همین مدت، توسعه و گسترش مردم‌سالاری با آفت و خیزهای بسیاری همراه بوده است. با این حال و به گونه مشخص با پیروزی انقلاب اسلامی و درآمیختگی جمهوریت با اسلامیت، الگوی نوینی از مردم‌سالاری دینی ارائه شد که در قالب نظام حقوقی آن، همه کارگزاران نظام در مقیاس خرد و کلان به صورت

مستقیم و غیر مستقیم توسط مردم برگزیده می‌شوند. بی‌گمان، کارآمدسازی چنین الگویی از مردم‌سالاری نیازمند بررسی چالش‌ها و دستاوردهای موجود و پیش‌روی از دیدگاه‌های گوناگون نظری و کاربردی است. از دیگر سو، در حوزه علوم انسانی و برنامه‌ریزی دانشگاهی کشور به طور مشخص جغرافیای سیاسی یگانه رشته‌ای است که در قالب واحد درسی جغرافیای انتخابات به بررسی جستار انتخابات می‌پردازد. با وجود اهمیت مسئله، تاکنون کتابی که در این حوزه به صورت بنیادی به بررسی ابعاد ساختاری و کارکردی موضوع انتخابات از منظر جغرافیا پرداخته باشد، تألیف نشده است. بر این پایه، کتاب پیش‌روی برای دانشجویان جغرافیای سیاسی ماهیت درسی و مبانی دارد. از این رو، پژوهشکده مطالعات راهبردی بر بنیاد رسالت خود برای تولید و تقویت ادبیات بومی و راهبردی در عرصه دانشگاهی، به انتشار کتاب «جغرافیای انتخابات: مبانی، مفاهیم و مکاتبات» به قلم دکتر مراد کاویانی‌راد همکار علمی پژوهشکده مطالعات راهبردی و آقای مصیب قره‌بیگ دانش‌جوی دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران اقدام کرده است.

معاونت پژوهشی

پیش‌گفتار

پایشر خداهایی که به نحوی امور جاری زندگی و زیستگاه انسان را متأثر کنند، از علایق ذاتی و گویین انسان‌ها بوده است. راهکاریابی چالش‌ها و تنگناهای مرتبط با امور گروهی و زیستگاهی در پیوند همین گرایش گویهرین قرار می‌گیرد. گرایشی که در آفرینش حس مکانی و دلبستگی مکانی نقش بنیادی داشته و انسان را به مشارکت و مداخله در امور کنونی و آینده جامعه و زیستگاه برانگیخته است. داده‌ها و یافته‌های موجود گویای آن هستند که از زمان پیدایش انسان خردورز تا به امروز سه عامل بنیادی «میل به بقا»، «زیست اجتماعی» و «بهبودی» نقش مؤثری در جهت‌دهی به روشن و منش فردی و گروهی انسان‌ها داشته است. عوامل یاد شده به همراه رخدادهایی که طی این مدت بر انسان رفته، از وی موجودی قلمرومند ساخته است. همین ویژگی، بعدها در واکاوی و بازسازی جغرافیا به «علم مطالعه کنش متقابل جامعه و طبیعت»، انسان یا جامعه جغرافیایی را در برارپود مفهوم «انسان قلمرومند» تعریف کرد. در این میان و به گونه مشخص، رشته جغرافیای سیاسی در اندازه دانش قلمروداری سر بر آورد. در گستره قلمروداری، ساکنان یا شهروندان هر قلمروی دارند. یاسداران راستین و طبیعی آن قلمرو به‌شمار می‌روند. از این رو، راهکاریابی کارگزاران نظام سیاسی برای تسهیل مداخله و مشارکت شهروندان در مقیاس خرد و کلان از تصمیم تا اجرا و نظارت گزینه‌ای گریزنپذیر است. جهان‌گستری نظام‌های مردم‌سالار طی سده بیستم تا به امروز، راه را برای عملیاتی شدن این درونداشت یا غریزه انسانی تسهیل کرده و اساساً مشروعیت و پذیرش نظام‌های سیاسی بر خواست، نیاز و پسند مردم استوار شده است. این مشروعیت‌یابی نیز از رهگذر انتخابات و پیش‌نیازهای آن مانند نظام انتخاباتی، حوزه انتخابیه، احزاب و غیره ممکن می‌نماید. از زمان طرح دانش جغرافیای انتخابات از سوی آندره زیگفرد (۱۹۱۳) فرانسوی بیش از یک سد سال می‌گذرد. طی این بازه زمانی، این گرایش در همسنجی با دیگر گرایش‌های

جغرافیای سیاسی شکوفندگی بی‌مانندی دست‌کم در بُعد کاربردی داشته است. جستارهایی مانند تبیین الگوی فضایی آراء و حوزه‌بندی انتخابات از گیرایی بیشتری برای پژوهشگران برخوردار بوده‌اند. با وجود پیشینه و گستردگی دموکراسی در جهان و سابقه بیش از یک صد ساله آن در ایران، ادبیات جغرافیای انتخابات در کشور ما علی‌رغم کوشش‌ها و پژوهش‌های دو دهه اخیر، کم‌بُنیه و ناشناخته است. از دیگر سو، طرح واحد جغرافیای انتخابات برای دانشجویان رشته جغرافیای سیاسی، نویسندگان کتاب پیش روی را بر آن داشت که با نوشتن کتاب «جغرافیای انتخابات: بنیادها، مفاهیم و رویکردها»، کاستی‌های یاد شده را تا اندازه‌ای رفع کنند. بر بنیاد چنین رویکردی کتاب یادشده در سه بخش سامان یافته است. در بخش نخست که در برگیرنده بخش مبانی است، در فصل نخست طبیعت، انتخابات و جغرافیا و در فصل دوم: مبانی فلسفی و روش‌شناسی جغرافیای انتخابات بررسی و واکاوی شده است:

در فصل نخست که بر بنیاد رویکرد طبیعت‌گرایی استوار است، با عنوان «طبیعت، انتخابات و جغرافیا» بر بنیاد تعریف جغرافیا به «آرای گزاره «کنش متقابل انسان (اجتماع) - طبیعت» پرداخته شده است. بر بنیاد این گزاره، بیگاه طبیعت، در امور ذاتی و عرضی انسان یا اجتماع جغرافیایی علت‌کاوی شده و از همین چشم‌انداز برای حقوق بشر و دموکراسی خاستگاه و پایگاهی الهی - جغرافیایی قائل شده است. در کالبد چنین بدیشتی، دموکراسی یا مردم‌سالاری با آیین‌ها و ایستارهای جوامع، سازگاری و هماهنگی می‌یابد. بر این رو، نظام‌های سیاسی، سامانه‌هایی هستند که باید پذیرای بینش‌ها و منش‌های گونه‌ای شهروندان در قالب نظام سیاسی، حقوقی و انتخاباتی باشند. یافته‌های موجود نشان دادند که هر چند طی چند دهه اخیر دموکراسی، افت و خیزهای بسیاری داشته اما جهت‌گیری‌ها و کارمندی‌های دموکراسی به‌رغم تنوع فرهنگی و سیاسی در جهان، میل به قلمروداری دموکراتیک را تقویت کرده است.

در فصل دوم با عنوان «ماهیت فلسفی و روش‌شناسی پژوهش در جغرافیای انتخابات» به تبیین نسبت جغرافیای سیاسی با جغرافیای انتخابات، فلسفه جغرافیای انتخابات، روش پژوهش در جغرافیای انتخابات و پارادایم‌های پژوهشی در جغرافیای انتخابات می‌پردازد. بر بنیادهای یافته‌های این فصل به کارگیری دو رویکرد اثباتی (روش‌های کمی، زمین‌آمار و غیره) و تفسیری (روش‌های کیفی) در پژوهش‌های علوم جغرافیایی گریزناپذیر هستند. با این تفاوت که هستی‌پدیده مورد مطالعه عینی یا ذهنی باشند رویکردهای پژوهشی نیز متفاوت خواهند بود.

بخش دوم با نام «مفاهیم» در قالب سه فصل، فصل نخست نظام‌های انتخاباتی، فصل دوم حوزه انتخابیه و فصل سوم محیط و رفتار انتخاباتی (جغرافیای رأی‌دهی) بررسی و بازنمود شده است:

فصل نخست با عنوان «نظام‌های انتخاباتی» به تبیین جایگاه نظام انتخاباتی در فرایند انتخابات می‌پردازد. اساساً نظام انتخاباتی سرشتی علوم سیاسی و حقوقی دارد. اما واقعیت آن است که تحلیل توزیع فضایی آراء و ترسیم مرز حوزه‌های انتخاباتی نیازمند آگاهی جغرافیدانان سیاسی از نظام انتخاباتی حاکم است. نظام انتخاباتی راهکار یک نظام سیاسی در چگونگی تعیین قلمرو (ان کارگزاران و نمایندگان مردم) است. بر این پایه، در این فصل به گونه‌شناسی نظام‌های انتخاباتی در قالب نظام اکثریتی، تناسبی و مرکب پرداخته شده است. داده‌های این فصل گویای آن است که نظام‌های انتخاباتی به فراخور گوناگونی فرهنگی، چالش‌های همبستگی ملی و پیوستگی سرزمینی، راه‌های یدئولوژیک، ساختار قدرت، بایسته‌های قانون اساسی و غیره در کشورهای مختلف از منظر انصاف، کارایی و عادلانه بودن متفاوت هستند.

فصل دوم با عنوان «حوزه انتخابیه» به واکاوی یکی از اساسی‌ترین جستارهای جغرافیای انتخابات یعنی حوزه انتخابیه می‌پردازد. حوزه انتخابیه آشکارترین بازتاب فضایی مشارکت شهروندان در شکل تقسیم سیاسی فضا است. حوزه انتخابیه در قالب جغرافیای نمایندگی، جغرافیایی‌ترین بخش جغرافیای انتخابات به‌شمار می‌آید. زیرا انتخابات مجلس و همه‌پرسی در قلمرو ملی و فروملی بر پایه محدوده‌ها و حوزه‌های انتخاباتی که بر اساس معیارهای جمعیتی، جغرافیایی و یا داده‌های فرهنگی-سیاسی تعیین حدود شده‌اند، برگزار می‌شود. با این حال، تعیین حدود و مرز حوزه‌های انتخابیه به ویژه در کشورهایی که از نظام انتخاباتی اکثریتی برخوردار هستند، همواره با چالش‌ها بنیادی و دست‌کاری مرز حوزه‌ها از سوی رقبای انتخاباتی مواجه بوده است. جغرافی‌دانان انتخاباتی کوشیده‌اند با به‌کارگیری ابزارها و رویکردهای فنی در قالب سنجه‌های جغرافیایی (طبیعی و انسانی)، دست‌کاری مرز حوزه‌ها و سهمینه‌بندی سودارانه را تا اندازه بسیار زیادی کاهش دهند و زمینه حضور حداکثری مردم در فرایند مشارکت سیاسی را فراهم کنند به گونه که گاه ناگزیر از کاربرد قواعد انحراف از معیار جمعیتی شده‌اند. بر بنیاد چنین رویکردی جستارهای کنش حوزه‌بندی، گونه‌شناسی حوزه‌های انتخاباتی، سنجه‌های حوزه‌بندی انتخابات و دست‌کاری در حوزه‌های انتخاباتی در این فصل بررسی شده است.

فصل سوم با عنوان «محیط و رفتار انتخاباتی (جغرافیای رأی‌دهی)» به واکاوی تأثیر محیط جغرافیایی به عنوان محیطی درآمیخته با عناصر کالبدی و ساختاری در جهت‌دهی به کنش و منش سیاسی رأی‌دهندگان پرداخته است. در قالب این فصل از منظر ادراک محیطی به تبیین رفتار سیاسی رأی‌دهندگان پرداخته شده است. واقعیت آن است که رأی‌دهندگان به هنگام رأی دادن، متأثر از عوامل گوناگون محیطی هستند که به خواست و الگوی فضایی آراء رأی‌دهندگان جهت و معنا می‌دهند، بررسی و تبیین شده‌اند. در جغرافیای انتخابات تبیین جغرافیای رأی‌دهی نامند «انستن تأثیر مفاهیم بنیادی مانند جغرافیای رفتاری، محیط جغرافیایی و ادراک محیطی بر مشارکت سیاسی است که این فصل به صورت گشوده‌ای بدانها پرداخته است. بر بنیاد یافته‌های این فصل، شناخت ادراک محیطی برای پژوهشگران جغرافیای انتخابات و کنشگران سیاسی (احزاب و گروه‌ها) در پیش‌بینی روند و نتیجه انتخابات و پراکنش فضایی آراء، بایسته‌ای گریزناپذیر است.

بخش سوم رویکردها

فصل اول با نام «جغرافیا و دموکراسی» به تبیین کنش متقابل جغرافیا و دموکراسی بر بنیاد تفسیر کنش متقابل طبیعت و جامعه پرداخته است. بر بنیاد این تفسیر، جغرافیا به مثابه دانشی که درهم تنیدگی بنیادهای زیستی و جامعه انسانی را در قالب مطالعات خود گنجانده برای استوارسازی مفهوم دموکراسی رهیافت‌هایی ارائه می‌کند. از خدای جغرافیا، انسان، موجودی محیطی یا اکولوژیک است و از چنین منظری نیز به نقد نئولیبرالیسم، لیبرال دموکراسی و سوسیال دموکراسی موجود می‌پردازد که بنیاد تعریف انسان را بر فردگرایی و خردت اقتصادی گذارده‌اند. پیوست طبیعت، صلح و دموکراسی و کوشش برای مدیریت بهینه فضا، ترکیب و تجمیعی از کوشش‌های جغرافیا به‌شمار می‌رود که هدف غایی آن، «هم‌زیستی و به‌زیستی در کنار تفاوت‌ها» است. در این فصل رویکردهای جغرافیایی به دموکراسی از چهار منظر مکتب فضایی، بوم‌شناختی، کثرت‌گرایی و مطالعات صلح واکاوی شده و نسبت هر کدام از موارد یاد شده در پیوند با طبیعت و جامعه مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

فصل دوم با عنوان «خاستگاه‌ها، پیشگامان و رویکردهای جغرافیای انتخابات»، افزون بر تشریح جستار انتخابات، پیشگامان این گرایش از جغرافیای سیاسی را می‌شناساند. در این فصل

تعریف‌هایی که تا کنون از سوی جغرافیدانان سیاسی و انتخاباتی درباره انتخابات مطرح شده به صورت منسجم در قالب مکاتب فضایی، محیطی، مکتب ناحیه‌ای و مکتب انتقادی ذکر شده است و برای نخستین بار از منظری نو تعریفی متفاوت از تعاریف رایج از جغرافیای انتخابات به دست می‌دهد؛ بدین صورت که «جغرافیای انتخابات، گرایشی از جغرافیای سیاسی است که در قالب کنش متقابل مناسبات قدرت (همزیستی، هموردی و کشمکش میان بازیگران) و نظام انتخاباتی با قلمرو جغرافیایی (حوزه‌های انتخاباتی در مقیاس فروملی و ملی) به مطالعه الگوی توزیع صائب آراء می‌پردازد».

در پایان، این اثر را پیش‌کش می‌کنیم به والدین خود که عمرشان را بی هیچ چشم‌داشتی فدای بالندگی ما کردند و افروختند و سوختند تا ساخته شدیم، به آموزگاران و استادان ارجمندی که از آنها آموختیم به صاحبان آثاری که برای ما امکان تولید این اثر را فراهم کردند و به فرهیختگانی که به بررسی و نقد خود بر کمال آن خواهند افزود. در پایان، از پژوهشکده مطالعات راهبردی و معاونت محترم پژوهشی آن که به چاپ و انتشار این کتاب اقدام کردند، مراتب سپاس خود را اعلام می‌داریم.

مراد کاویانی‌راد

مصیب قره‌بیگی

تهران، بهار ۱۳۹۶